

УДК 342.9:5.08

Олеся МАРЧЕНКО

аспірант кафедри європейського та міжнародного права Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, вул. проспект Гагаріна, 72, м. Дніпро, Україна, 49000

ORCID: 0000-0001-5670-8401

DOI: 10.32782/LST/2022-3-5

Бібліографічний опис статті: Марченко, О. (2022). Правова основа та особливості діяльності суб'єктів влади що беруть участь в адміністративному судочинстві. *Law. State. Technology*, 3, 30–35, doi: 10.32782/LST/2022-3-5

ПРАВОВА ОСНОВА ТА ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ВЛАДИ, ЩО БЕРУТЬ УЧАСТЬ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Наукова стаття присвячена дослідженню правового регулювання та характеристики суб'єктів, що беруть участь в адміністративному судочинстві. У статті розглянуто наукові і нормативно-правові підходи до визначення поняття «суб'єкт адміністративного судочинства», вивчено класифікацію суб'єктів в адміністративному судочинстві.

Правовий статус суб'єктів, що беруть участь в адміністративному судочинстві залежить безпосередньо від його законодавчого визначення, але його реалізація пов'язана із активною чи пасивною формами виконання функцій сторін, та інших процесуальних учасників судового розгляду справ. Наголошено, що учасники адміністративного процесу за приписами КАС України залежно від їхньої заінтересованості поділяються на осіб, які беруть участь у справі (сторони, треті особи, представники сторін і третіх осіб) та інших учасників (свідок, експерт, спеціаліст та ін.).

Отже, найприйнятнішою, на нашу думку, є класифікація всіх суб'єктів адміністративних процесуальних правовідносин на три групи: суди, котрі відправляють правосуддя; особи, які беруть участь у справі; особи, які надають сприяння здійсненню правосуддя. Всередині другої групи (особи, які беруть участь у справі) виділяє три підгрупи суб'єктів, що реалізують свої права та обов'язки залежно від цілей участі в справі. Це – особи, метою участі в процесі яких є захист своїх суб'єктивних матеріально-правових інтересів (сторони, треті особи, заявники та зацікавлені особи); особи, які беруть участь у справі з метою захисту інтересів інших осіб, державних інтересів (прокурор, державні органи, органи місцевого самоврядування, інші органи); представники – особи, метою участі в справі яких є захист інтересів інших осіб.

Зроблено висновок, що у кожному з перерахованих випадків адміністративно-правовий статус індивідуального суб'єкта як учасника адміністративного процесу має свою специфіку, обумовлену тією роллю, яку виконує суб'єкт у процесі.

Ключові слова: адміністративне судочинство, суди, принципи, суб'єкти, суб'єкти публічної адміністрації, завдання, захист прав.

Olesia MARCHENKO

Postgraduate Student at the Department of European and International Law, Oles Honchar Dnipro National University, st. Gagarin Avenue, 72, Dnipro, Ukraine, 49000

ORCID: 0000-0001-5670-8401

DOI: 10.32782/LST/2022-3-5

To cite this article: Marchenko, O. (2022). Pravova osnova ta osoblyvosti diialnosti sub'iektiv vlady shcho berut uchast v administratyvnomu sudochynstvi [Legal basis and features of the activities of authority subjects participating in administrative jurisdiction]. *Law. State. Technology*, 3, 30–35, doi: 10.32782/LST/2022-3-5

LEGAL BASIS AND FEATURES OF THE ACTIVITIES OF AUTHORITY SUBJECTS PARTICIPATING IN ADMINISTRATIVE JURISDICTION

The article examines scientific and normative-legal approaches to the definition of the concept of "subject of administrative proceedings", studies the classification of subjects in administrative proceedings.

The legal status of subjects participating in administrative proceedings depends directly on its legislative definition, but its implementation is related to the active or passive forms of performance of the functions of the parties and other procedural participants in the judicial review of cases. It is emphasized that the participants of the administrative process according to the instructions of the CAS of Ukraine, depending on their interest, are divided into persons

participating in the case (parties, third parties, representatives of the parties and third parties) and other participants (witness, expert), specialist, etc.).

Therefore, the most acceptable, in our opinion, is the classification of all subjects of administrative procedural legal relations into three groups: courts that administer justice; persons participating in the case; persons who assist in the administration of justice. Within the second group (individuals participating in the case), he distinguishes three subgroups of subjects exercising their rights and obligations depending on the goals of participation in the case. These are persons whose purpose of participation in the process is to protect their subjective material and legal interests (parties, third parties, applicants and interested persons); persons participating in the case for the purpose of protecting the interests of other persons, state interests (prosecutor, state bodies, local self-government bodies, other bodies); representatives – persons whose purpose of participation in the case is to protect the interests of other persons.

It was concluded that in each of the listed cases, the administrative-legal status of an individual subject as a participant in the administrative process has its own specificity, due to the role that the subject performs in the process.

Key words: *administrative proceedings, courts, principles, subjects, subjects of public administration, tasks, protection of rights.*

Актуальність проблеми. Теорія та практика адміністративного судочинства надають особливого значення важливому елементу структури адміністративно-процесуальних відносин – суб'єктам, які згідно із Законом мають статус учасників судового процесу. Відношення суб'єктів до розгляду судових справ у порядку адміністративного судочинства обумовлено досягненням правового результату, мети, яка передбачена правовою нормою. Отже, правовий статус суб'єктів адміністративного судочинства залежить безпосередньо від його законодавчого визначення, але його реалізація пов'язана із активною чи пасивною формами виконання функцій сторін, та інших процесуальних учасників судового розгляду справ (Vachun, 2010).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Попри існування значної кількості наукових доробок, присвячених правовому статусу учасників правовідносин у сфері адміністративного судочинства, варто відзначити недостатність комплексних досліджень узагальненого поняття «суб'єкт адміністративного судочинства» та пов'язаного з ним поняття «класифікація суб'єктів в адміністративному судочинстві», що поставлено за мету цієї статті (Romanchenko, 2013).

Значна увага вчених приділяється гарантіям проти зловживань під час визначення умов примирення. Не викликає жодних сумнівів правильність позиції О.Д. Сидельнікова щодо того, що має місце нагальна необхідність вироблення чітких критеріїв, на які має спиратися орган публічної адміністрації при прийнятті рішення щодо врегулювання спору. Так як розширення дискреційних повноважень підвищує ризики неправомірної поведінки суб'єктів владних повноважень, створює загрози вчинення корупційних правопорушень – необхідно виробити певні орієнтири, відповідно до яких має реалізовуватися свобода у цій сфері. Окрім крите-

ріїв законності, раціональності та доцільності, слід проаналізувати й інші можливі стандарти та вимоги, яких мають дотримуватися суб'єкти публічної адміністрації при прийнятті управлінського рішення в межах законного розсуду (Sidelnikov, 2017).

Крім того, ймовірність залучення суб'єкта владних повноважень до процедур примирення та успішне їх завершення зменшується психологічними факторами. Серед іншого, вказується на те, що участь суб'єктів владних повноважень у процедурах примирення у адміністративному судочинстві потребує від них проактивний підхід та деякі зміни у ментальності публічного адміністрування, розвиток якого не супроводжувався широким використанням медіативних практик. Успішність процедури примирення із суб'єктом владних повноважень залежить від того, чи вони дійсно прагнуть до вироблення разом із приватною взаємоприйнятної для них рішення. Також, йдеться про те, що публічний службовець нерідко побоюється взяти на себе відповідальність за самостійне прийняття рішення щодо спору (простіше і безпечніше дочекатися рішення суду і посилатися на нього) (Krasilovskaya, 2017).

Метою статті є розкриття правового регулювання та характеристики суб'єктів, що беруть участь в адміністративному судочинстві.

Виклад основного матеріалу дослідження. Головним призначенням судової влади є здійснення правосуддя, потужність якого – у високій етиці, соціальній справедливості як основі консолідації суспільства, у верховенстві права, правової визначеності, стабільності, захищеності прав кожного і правового порядку. Загалом інституту судового захисту належить особлива роль. Натомість, необхідно підкреслити, що адміністративне судочинство, яке є наймолодшою складовою судової системи виділяється серед усіх видів судового процесу найбільш значимими функціональними пра-

вовими і процесуальними відносинами щодо вирішення спорів у публічно-правовій сфері. Саме тому певна кількість теоретичних і практичних аспектів функціонування адміністративної юстиції потребують якнайглибшого аналітичного осмислення та науково-системного узагальнення, одним з яких є характеристика суб'єктів у правовідносинах адміністративного судочинства.

У загальнотеоретичному значенні суб'єкт адміністративного судочинства постає як юридична абстракція, що визначає правове положення особи у відносинах з приводу захисту її прав, свобод та інтересів засобами адміністративного судочинства. У конкретно-юридичному значенні суб'єкт адміністративного судочинства постає індивідуалізованою особою

– носієм прав та обов'язків в адміністративних процесуальних відносинах з приводу відправлення правосуддя адміністративними судами (Bachun, 2010). Категорія «суб'єкт адміністративного судочинства» охоплює дві складові – правову здатність набуття статусу та адміністративну правосуб'єктність, якою конкретизовано правовий статус суб'єкта. Категорія «суб'єкт» є ширшою за змістом, ніж категорія «учасник» в адміністративному судочинстві. Застосування широкого підходу до категорії «суб'єкт адміністративного судочинства» надає підставу зазначити, що таким суб'єктом можна визначити будь-яку фізичну чи юридичну особу. Разом з тим, для того, щоб така особа реалізувала конституційне право звернення до адміністративного суду за захистом своїх порушених прав, свобод, законних інтересів, вона повинна мати правові можливості, які відтворюються через адміністративну процесуальну правоздатність (Romanchenko, 2013).

У зв'язку із значною кількістю суб'єктів, котрі вступають в адміністративні процесуальні відносини, важливе значення для вивчення сучасних видів учасників адміністративного судочинства, передусім, має їх класифікація, яка не просто систематизує таких учасників в окремі групи, але й дозволяє навести специфічні ознаки, завдання, повноваження усіх, хто так чи інакше причетний до адміністративної справи.

Класифікація учасників адміністративного судочинства здійснюється за різними критеріями: їх суспільно-державна роль; адміністративний процесуальний статус і мета участі у процесі; організаційна структура.

Залежно від суспільно-державної ролі учасники адміністративного судочинства поділяються на суб'єктів владних повноважень, фізичних та юридичних осіб. Конституційна гарантія

судового захисту законних прав і свобод людини і громадянина (ст.ст. 8, 55 Конституції України) отримала подальший розвиток у нормах Закону України «Про судоустрій і статус судів» та Кодексу адміністративного судочинства України (Law of Ukraine, 2016). Зокрема ст. 2 вказаного кодексу закріплено, що завданням адміністративного судочинства є «справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів у сфері публічно-правових відносин з метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень» (Law of Ukraine, 2016).

На відміну від суб'єктів владних повноважень, які здійснюють державні функції, фізичні та юридичні особи вступають в адміністративне судочинство задля забезпечення власних матеріально- й процесуально-правових інтересів. Крім того, узагальнюючи положення КАС України (Глава 4), у яких закріплено статус учасників судового процесу, можна зробити висновок, що суб'єкти владних повноважень, фізичні та юридичні особи, у свою чергу, класифікуються на дві групи осіб, які беруть участь у справі:

1) з метою захисту власних прав, свобод та інтересів (такими особами є сторони – позивач та відповідач; треті особи) (ст. 46, 49 КАС України);

2) з метою захисту прав, свобод та інтересів інших осіб (до цієї групи відносяться представники сторін і третіх осіб, органи та особи, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб у суді) (ст.ст. 55, 56, 57 КАС України). Наприклад, у відповідності із ч. 2 ст. 37 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» інтереси Кабінету Міністрів України у судах загальної юрисдикції представляє Міністерство юстиції України, якщо інше не передбачено законами або актами Кабінету Міністрів України (Law of Ukraine, 2014).

Термін «фізична особа» є узагальнюючим і містить у собі такі поняття, як громадяни України, іноземець та особа без громадянства. Вказані поняття отримали своє закріплення у національному законодавстві.

Громадянин України – особа, яка набула громадянство України в порядку, передбаченому законами України та міжнародними договорами України (ст. 1 Закону України «Про громадянство України») (Law of Ukraine, 2001).

Як передбачено ст. 1 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» іноземець – особа, яка не перебуває у громадянстві України і є громадянином (підданним) іншої держави або держав. Особа без громадянства – особа, яку жодна держава відпо-

відно до свого законодавства не вважає своїм громадянином (Law of Ukraine, 2012).

Поняття “юридична особа” та його зміст закріплені у Цивільному кодексі України, згідно із ст. 80 якого юридична особа – організація, створена і зареєстрована у встановленому законом порядку (Law of Ukraine, 2013).

За адміністративним процесуальним статусом і метою участі у судочинстві учасники класифікуються на основних і допоміжних. Основними учасниками адміністративного судочинства вважаються: сторони (позивач і відповідач), треті особи, їх процесуальні представники. Ці особи порушують адміністративне судочинство, змінюють його, від волі сторін, третіх осіб, представників залежить, зокрема, виникнення апеляційного, касаційного оскарження, відкриття виконавчого провадження (Leheza et al, 2022).

Допоміжними учасниками адміністративного судочинства є особи, які суттєво не впливають на перебіг такого судочинства в цілому, однак у силу свого призначення та повноважень забезпечують його якість, повноту та об’єктивність. До переліку таких учасників слід віднести: секретаря судового засідання, судового розпорядника, свідка, експерта, спеціаліста, перекладача.

Класифікація учасників адміністративного судочинства за процесуальним статусом отримала певне закріплення у КАС України. Зокрема, Главою 4 Кодексу передбачено групу осіб, які беруть участь у справі (сторони, треті особи, представники сторін та третіх осіб) та групу інших учасників адміністративного судочинства (помічник судді, секретар судового засідання, судовий розпорядник, свідок, експерт, спеціаліст, перекладач) (Leheza et al, 2022).

Залежно від організаційної структури учасників адміністративного судочинства можна класифікувати на індивідуальних (фізичні особи) та колективних (юридичні особи, колективні суб’єкти без статусу юридичної особи, об’єднання мешканців будинку, квартальні, вуличні комітети тощо).

Для забезпечення можливості здійснення учасниками адміністративного судочинства своїх суб’єктивних інтересів, виконання ними завдань, адміністративним процесуальним законодавством (Глава 4 КАС України) закріплено їх процесуальну правосуб’єктність, про що йтиметься в наступних підрозділах нашого дослідження.

Натомість слід звернути увагу на те, що система суб’єктів адміністративного процесуального права розглядається як єдина цілісна сукуп-

ність суб’єктів різних категорій (індивідуальних і колективних, приватноправових і публічно-правових), у якій вони знаходяться в стані структурно-функціональних зв’язків між собою з метою забезпечення їх оптимальної діяльності у межах правових відносин. Наприклад, кожна організаційно-правова форма юридичної особи структурно та функціонально доповнює інші форми, суб’єкти приватного права реалізують свої юридичні можливості при безпосередній взаємодії з публічно-правовими утвореннями, індивідуальні суб’єкти, об’єднуючи свої зусилля, утворюють складні, багатоскладові суб’єкти права тощо (Leheza et al, 2022).

Встановлення системи суб’єктів адміністративного процесуального права забезпечується відповідною системною правовою регламентацією в законодавстві. У науці національного адміністративного права існують різні погляди на систему суб’єктів адміністративного права та адміністративного процесу. Узагальнюючи різні точки зору вчених, систему суб’єктів адміністративного процесу можна представити в такому вигляді: індивідуальні суб’єкти; колективні суб’єкти (Kivalov, 2005).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, найприйнятнішою, на нашу думку, є класифікація всіх суб’єктів адміністративних процесуальних правовідносин на три групи: суди, котрі відправляють правосуддя; особи, які беруть участь у справі; особи, які надають сприяння здійсненню правосуддя. Всередині другої групи (особи, які беруть участь у справі) виділяє три підгрупи суб’єктів, що реалізують свої права та обов’язки залежно від цілей участі в справі. Це – особи, метою участі в процесі яких є захист своїх суб’єктивних матеріально-правових інтересів (сторони, треті особи, заявники та зацікавлені особи); особи, які беруть участь у справі з метою захисту інтересів інших осіб, державних інтересів (прокурор, державні органи, органи місцевого самоврядування, інші органи); представники – особи, метою участі в справі яких є захист інтересів інших осіб.

До індивідуальних суб’єктів адміністративного процесу відносяться громадяни України, іноземні громадяни, особи без громадянства.

До колективних суб’єктів адміністративного процесу доцільно віднести: органи виконавчої влади центрального та місцевого рівня; інші органи державної влади; виконавчі органи місцевого самоврядування; підприємства і установи різних форм власності; громадські об’єднання.

Державні службовці та службовці органів місцевого самоврядування, уповноважені вирі-

шувати індивідуально-конкретні справи у сфері державного управління, виступають від імені відповідних органів або своїми діями порушують адміністративне провадження у межах адміністративного процесу.

Перша група суб'єктів (індивідуальні суб'єкти) виступає в адміністративному процесі як: позивач; відповідач; третя особа; уповноважений представник; особа, що захищає права

і інтереси інших учасників процесу; помічник судді, секретар судового засідання, судовий розпорядник, свідок, експерт, експерт з питань права, перекладач, спеціаліст.

У кожному з перерахованих випадків адміністративно-правовий статус індивідуального суб'єкта як учасника адміністративного процесу має свою специфіку, обумовлену тією роллю, яку виконує суб'єкт у процесі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бачун Олег Володимирович. Правовий статус суб'єктів адміністративного судочинства : автореф. дис. для науки. ступеня канд. юрид. наук : спец 12.00.07. «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». 2010. К.: Ін-т права ВРУ. Київ. Україна.
2. Ківалов Сергій. Кодекс адміністративного судочинства України. Науково-практичний коментар Кодекс адміністративного судочинства України: 2005. Науково-практичний коментар. Одіссей, Харків, Україна.
3. Красиловська Зоряна. Становлення інституту медіації в системі державного управління: теоретико-правовий аспект : автореф. дис. ... канд. наук про державу. управління. 2017. Одеса, Україна.
4. Про громадянство України Закон України від 18 січня 2001 р. *Відомості Верховної Ради України*. № 13. ст. 65. Київ. Україна.
5. Цивільний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. ст. 356. Харків Україна.
6. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22 вересня 2011 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 19–20. ст. 179. Київ. Україна.
7. Про Кабінет Міністрів України Закон України від 27 лютого 2014 р. *Відомості Верховної Ради*. № 13. Київ. Україна.
8. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016. *Відомості Верховної Ради*, № 31. Київ. Україна.
9. Leheza Ye., Len V., Shkuta O., Titarenko O., Cherniak N. Foreign experience and international legal standards of applying artificial intelligence in criminal proceedings. *Revista de la universidad del zulia*. 2022. Vol. 13, no. 36, 276-287. DOI: <https://doi.org/10.46925/rdluz.36.18.8>.
10. Leheza Ye., Odyntsova I., Dmytrenko N. Teoría y regulación legal del apoyo informativo de los procedimientos administrativos en Ucrania. *Ratio Juris Unaula*. 2021. Vol. 16, no. 32, pp. 291–306. DOI: <https://doi.org/10.24142/raju.v16n32a12.9>
11. Leheza Ye., Savielieva M., Dzhafarova O. Structural and legal analysis of scientific activity regulation in developed countries. *Baltic journal of economic studies*. 2018. Vol. 4, no. 3, pp. 147–157. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2018-4-3-147-157>
12. Романченко Євген. Суб'єкти процесуальних функцій в адміністративному судочинстві України. *Наше право*. 2013. № 13. С. 67-71
13. Сідельников Олександр. Інститут примирення сторін в адміністративному судочинстві : автореф. дис.... канд. юрид. 2017 р. Наука. Харків. Україна.

REFERENCES:

1. Bachun Oleh Volodymyrovych. 2010. Legal status of subjects of administrative justice: author's ref. dis. for science. degree of Cand. jurid. Science: special 12.00.07. "Administrative Law and Procedure; finance law; information law ". K.: Inst. law VRU. Kyiv. Ukraine. [in Ukraine].
2. Kivalov Serhii. 2005. Code of Administrative Procedure of Ukraine. Scientific and practical commentary Code of Administrative Procedure of Ukraine: Scientific and practical commentary. Odyssey, Kharkov Ukraine. [in Ukraine].
3. Krasilovskaya Zoriana. 2017. Formation of the institute of mediation in the system of public administration: theoretical and legal aspect: author's ref. dis. ... Cand. Sciences of the state. management. Odesa, Ukraine. [in Ukraine].
4. Law of Ukraine. 2001. On Citizenship of Ukraine of the Law of Ukraine of January 18, 2001. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine. № 13. Art. 65. Kyiv. Ukraine. [in Ukraine].
5. Law of Ukraine. 2003. Civil Code of Ukraine. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine. 2003. № 40–44. Art. 356. Kharkov Ukraine. [in Ukraine].

6. Law of Ukraine. 2012. On the legal status of foreigners and stateless persons: Law of Ukraine of September 22, 2011. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine. 2012. № 19–20. Art. 179. Kyiv. Ukraine. [in Ukraine].
7. Law of Ukraine.. 2014. On the Cabinet of Ministers of Ukraine of the Law of Ukraine of February 27, 2014 Information of the Verkhovna Rada. № 13. Kyiv. Ukraine. [in Ukraine].
8. Law of Ukraine.. 2016. On the Judiciary and the Status of Judges: Law of Ukraine of 02.06.2016. Information of the Verkhovna Rada, № 31. Kyiv. Ukraine [in Ukraine].
9. Leheza, Yevhen. Shamara, Oleksandr. Chalavan, Viktor. 2022. Principios del poder judicial administrativo en Ucrania. DIXI, 24(1), 1–11. Recuperado a partir de <https://revistas.ucc.edu.co/index.php/di/article/view/4235> [in English].
10. Leheza Yevhen, Len Valentyn, Shkuta Oleh, Titarenko, Oleksiy, Cherniak Nataliia. 2022. Foreign experience and international legal standards of applying artificial intelligence in criminal proceedings. Revista De La Universidad Del Zulia, 13(36), 276-287. <https://doi.org/10.46925/rdluz.36.18> [in English].
11. Leheza Yevhen, Yerko Iryna, Kolomiichuk Viacheslav, Lisniak, Mariia. 2022. International Legal And Administrative-Criminal Regulation Of Service Relations. Jurnal cita hukum indonesian law journal. Vol. 10. No. 1, pp. 49–60, DOI: 10.15408/jch.v10i1.25808 <https://journal.uinjkt.ac.id/index.php/citahukum/article/view/25808> [in English].
12. Romanchenko Yevhen. 2013. Subjects of procedural functions in the administrative proceedings of Ukraine. Our right. № 13. P. 67–71 [in Ukraine].
13. Sidelnikov Oleksandr. 2017. Institute of conciliation of the parties in administrative proceedings: author's ref. dis. ... cand. jurid. Science. Kharkiv. Ukraine [in Ukraine].